

FIEBER HENRIK: MONUMENTÁLIS TEPLOMI FESTÉSZET

Minden gondolkozó ember fájdalommal nézi a most dúló háborút, amely annyi század munkáját, kultúráját tarolja le. De megnyugsunk a kikerülhetetlenben. Sőt vannak sokan, akik nem csupán gazdasági felszabadulást és lendületet várnak a győzelmes háborútól, hanem a szellemiek terén is hatalmas átalakulást remélnek. Tagadhatatlan, hogy a mult század békéje a naturalista-impresszionisztikus világnézlettel kapcsolatban nem igen kedvezett a monumentális feladatok felvetésének. Élveztük a jelenvaló jókat minden ideálisabb lendület nélkül. Irodalom és művészet a nyárspolgárius élet csip-csup élvezeteinek megaranyozásában merült ki. Igen gyakran csak a külső csillogás, a tetszetős megjelenés, a pillanatnyi gyönyör, az impotens l'art pour l'art gyerekes játéka, művészi tiszavirágok adták a munkák belső tartalmát. Ha pedig nagyobbreszt állami megrendelésre monumentális feladatok adódtak, a nagy koncepcióktól elszokott művészvilág vagy nagyméretű színes fotográfákat, vagy színházi pózokban tobzódó díszfelvonulásokat nyújtott. A templomfestészet, mely századokon át a monumentális festészet melegágya volt, ritkán jutott hasonló feladathoz, mert hiszen a pénztelenség folytán a templomok rendesen csak szobafestői kiképzést nyertek. Ha pedig itt-ott akadt freskószerű figurális kívánalom, vérbeli művészember még ritkábban jutott hozzá; kontár templomfestők barokk utánzatokkal elégtették ki a nem nagy igényű vallásos közönséget.

Ha a prófétáknak igazuk van, mindez ezentúl másként lesz. A zord idők megkomolyítják az embereket; az élet mélységesebb értékelése, az ideális javakért való véres küzdelem, az egyéni célok kivül eső közös érdekek előtérbe nyomulása kizavarnak kicsinyes látókörünkből, olcsó élvezeteink hinárjából és emelkedettebb, összefoglalóbb világnézletre emelnek. Az emberiség közös nagy javai: a haza, vallás, áldozatkészség, önzetlenség megtisztultan és ragyogóan kerülnek ki a háború tüzeből. Ez a belső felé forduló tekintet, a merőben külső csillogásnak elértéktelenedése pontot tesz az impresszionista és naturalista művészet fejlődési vonalára. Új fejezet kezdődik. Ámbár ez az új fejezet nem éppen

1914-től datálódik. A művészet, mint a lelki mozgalmak kompasza, már évek óta kilengett a naturalista felfogás irányából és évek óta az ideális tartalom és nagyvonalú felfogás felé billent. Még a vászonfestmények is falért esengenek és a régi naturalista felfogással szemben a dekoratív hatás grandiózitása felé törekszenek. Mi ezt már vagy egy évtizede konstatáljuk. A háború erősítheti ezen áramlatot, de nem szüli, minthogy egyik kiváló művésztünk, Körösfői-Kriesch Aladár is nem a háború hatása alatt lett monumentális festőművésszé, s legújabb alkotása, a zebegényi templom kifestése is éppen a háború kitörésekor nyert befejezést.

A zebegényi templomból a mult századi művészetnek két démonát füstölték ki: a naturalista-másolást és a morális művészet régi hagyományait megvető vászonfestési felfogást. Helyettük a stilizáló művészet és a freskófestés stiláris felfogása iktattak jogaikba. Mert a mult század falfestészetét szintén belegabajodott a vászonfestészet naturalista útvesztőjébe. Ami az utóbbinál jogosult, a természet jelenségeinek festői eszközökkel való megéreztetése, az a falfestészetnél főbenjáró hiba, mert megfelelkezik életetadó lényegeről, a nagyvonalú dekoratív hatásról. A monumentális falfestészet nagy helyiségek díszítő művészet. Nem tenyérsny vagy arasznyi felületek művészi kiképzéséről van szó, hanem egy nagy térnek egységes hatásáról, első pillanatra összefoglaló benyomásáról. A temp-

A zebegényi templom.

Kirche in Zebegény.

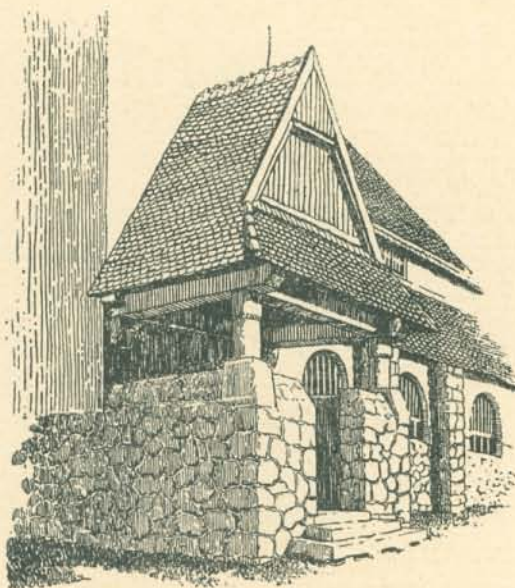
A zebegényi templom kapuja.

Tor der Kirche in Zebegény.

lomba vagy nagy terembe lépve, az első összehatás a döntő; az egésznek egységes összefoglalása és áttekinthetősége adja a művészi impressziót. Minden részlet ezen egységes megjelenítésnek rendelendő alá. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az első pillanatra minden részlet szembeszökő legyen, minden szépsége egy pillanat alatt revelálódjék; hanem azt, amit belépéskor meglátok, elmosódó részletek ne zavarják meg. A barokk kor, amely a naturalista felfogáshoz elég közel járt, mindent alárendelt az egységes hatásnak, sőt az építészeti megoldást, interieur-kiképzést és festészetet mind a perspektívikus egységnek rendelte alá; tehát naturalista-termezőete ellenére megérezte, hogy a régi mozaikművészet nagystíluságát valamiképpen fenn kell tartania, ha nem akar kisszerűvé lenni. Ezzel szemben a multszázadi monumentális festészet mindig önálló életet akart élni. A festőművész, akinek rendszeren csak egy-egy falfestményt osztottak ki s az egész templomkifestést vajmi ritkán vezette, vagy mint hozzá méltatlan mesteremberi munkát a tervező építészre és szobapiktörökre bízta, műtermében a tértől függetlenül eresztette neki fantáziáját és mindig csak vászonfestményre gondolt. Igen gyakori is volt az olyan falfestmény, amely vászonra festődött s azután készen illesztették bele a falterületbe. Igazi freskó ritka volt, mint a fehér holló. A művészek elszokván a freskó technikai stílusától, ezen falidíszeket nem tekintették egyébként, mint négyyszögletesekre felnagyított olajfestményeknek, s így az olajfest-

mény minden stílári és technikai sajátosságait megmondolás nélkül vitték át a falakra, első-sorban természetesen az akkor divó naturalista felfogást. Ennek pedig az akkori recept szerint a részletekben való kínos pontosság és részletesség volt alapelve. A fényképszerű hűség és pontosság volt minden művészi alkotás próbaköve és értékmérője, amiből természetesen monumentális hatás nem sarjadhatott ki. A részletek sokasága elnyomta a főbenyomás tisztá voltát. Bizonyos nyugtalanság, ideges ingadozás, kábító zűrzavar tette lehetetlenné a térnek egységes összefoglalását. A barokkban is repült minden, de ennek a repülésnek egységes nagy lendülete volt, amit újabb művészeink verejtékezve sem tudtak elővarázsolni. A nagystíluság iránt való érzék teljesen kiveszett. Ezt a művészetet ugyanis utólrerte a nemezis. Megtagadta az anyagadta művészeti felfogást, a stílust s így tönkre kellett mennie. A dekoratív falfestészet képalapja a freskótechnika. A művész a szabályszerűleg előkészített falra fest, amelyen több réteges habarcsfelület fekszik. Ez a habarcsalap nedves és csak nedvesen képes a festékanyagot felvenni és magába szívni. A művész tehát csak oly felületet készíthet elő, amennyit legfeljebb egy nap alatt megfest; különben éjjelre megszárad és leverheti. Vagyis a freskófestés gyors technikai megmunkálást kíván. Itt nem lehet aprólékoskodni, részletekbe elmélyedni, pepecselni, miniatormunkát végezni. Kicsinyeskedésre nincs idő, mert a száradó habarcsalap kidolgozásra és befejezésre sűrget. Tehát csak a határoló fővonalakat lehet meghúzni, a részleteket összefoglaló és megéreztető belső tagolást odavetni, azután a nagy felületeket színfoltokkal elborítani. Árnyékolásra alig van idő, átfestésre pedig egyáltalán nincs. A freskó tehát markáns vonalak és nagy színfoltok művészete. Hogy mégis a teljes befejezettség illuzióját keltse, ahhoz művészi kiválasztás kell, sok-sok tanulmány és talentum; különben pedig kár minden erőlködésért. Ez a kevés elemmel való boszorkányos mesterkedés nagystíli egyszerűsége, bizonyos primitív lefokozást, szinte megdöbbentő szűkszavuságot szül, elnémító meglepetést vált ki. A templomba lépve az összbenyomás legyökerezteteti lábunkat, mintha a boltívek alatt végigfutó hatalmas fuga verné bilincsekbe éržekeinket. Egyszerűen lenyűgöz. Ezt még az arányaiban kicsiny zebegényi templomban is mindenki megérzi. A templom belső térhatása a monumentális festés folytán hatalmasan kitágult. Ahhoz azonban mesteri kéz kell, hogy ez a stilizáló egyszerűség ne váljék oly gyerekesen neveltséges primitívkedésre, mint újabb tárlatainkon gyakran tapasztaltuk még jónevű mestereinknél is.

A művészi tartalom csak hordozója a tárgyi tartalom nagyszerűségének. Ugyancsak a közelmúlt idők szellemi alantasságát jelzi, hogy templomaink gondolati tartalma siralmasan egyszerű. A laikus művésznak az egyházi gondolatokban való teljes járatlansága, a klérusnak a művészetek iránt való kevés érdeklődése megdöbbentő gondolat-szegénységet vitt be templomaink dekoratív kiképzésébe. Egy egységes alapgondolat szerint való tervezés, az egyház liturgikájának és szimbolikájának mélyeséges árja, az ó- és középkor teológiájának és misztikájának ezeregyéji bűbája kiaknázatlanul hever. A templom patronusa, néhány magyar, de a nép lelkének egész idegen szent ütemszerűleg kerül elének minden templomban. S ezek is nem akciók keretében, ami még tartalmasabbá tehetné az ábrázolást, hanem egyes személyekben. A hely jelentőségének, az úgynevezett titulinak, a történelmi aktualitásoknak, a világot izgató szellemi mozgalmak megragadása és művészi megjelenítése egészen eltűnt az egyházi művészetből, ami pedig a régi művészetnek oly magas kultúrtörténelmi becset adott. A zebegényi templom e tekintetben is üdvös kezdeményezéssel jeleskedik. Az új művészeti irány, a l'art pour l'art túlzó követelésének józan mellőzése, a stílizáló művészet tartalmi gazdagsága a templom egységes gondolati tartalmában jóleső elégtételt nyújt a múlt század túlzó esztétikája által megvetett tartalmi irány kedvelőinek. A templom a konstantini diadal 1600 éves évfordulójára festett ki s ez adta a művészi ábrázolás gondolati tartalmát. Az egésznek alapgondolata a szent kereszt diadala és felmagasztalása, vagyis a keresztény világnézet apoteozisa. Innét a diadalíven Kriesch tanár sajátkezű freskója, a felhőkön trónoló, imádkozó angyaloktól és a keringő égitektől körülövezett Atyaisten, aki a keresztre feszített Megváltót tartja imádásra a világ elé. A jobboldali, két szerkezeti gerenda által három mezőre tagolt freskón Konstantin császár égi jelenése, vele szemben pedig ugyanilyen keretekben a szt. keresztet feltalált szt. Helena, Konstantin anyja, angyaloktól és udvarhölgyeitől környezve. A szentélyt megelőző előtér dongaboltozatán medaillonszerű angyalok a szenvedés fíz eszközét hordozzák, míg a hajó felső sávján a keresztnek előképei és ma használatos különféle formái szerepelnek díszítő foltokként. A zömök, pillérszerű oszlopokon nyugvó ívekre hatalmas angyalpárok kerültek, akik felírtos paizsokat hordanak; e felírások a kereszt felmagasztalásának zsolozsmájából, az örökszépségű Vexilla regis himnuszából és a hozzávaló antifonákból

A zebegényi templom
oldalbejárata,

Seltenpforte der Kirche
in Zebegény.

vannak véve s így a festői ábrázolást magyarázó szöveggel kísérik.

E munka művészi értékelésébe részletesen nem bocsátkozhatunk, mert hiszen nem egy művésznak önálló, sajátos munkájáról van szó, hanem Kriesch tanár csodálatos tanítómesteri művéről, amelyet vezetése alatt az iparművészeti iskola növendékei végeztek. Kriesch zseniális szellemének csak tüköretülete. De így is úgy érezzük, hogy a kora-reneszánsz nagy mestereit kell felkeresnünk, míg hasonló művészi értékű és szellemű munkára akadunk. Zebegényre pedig írgykedve gondolunk.

*A szükséges önmaga találja meg útját,
mert a tömeg állítja elő s mindnyájunknak
nélkülözhetetlen; a szépet támogatni kell,
hogy tért foglalhasson, mert kevesen állítják
elő s sokan vagyunk, akiknek életszükséglet.*

Goethe.

*Ha ismereteidet nem a természet áhítatos
tanulmányozásával alapozod meg, akkor, oh
festő, számos művet alkotatsz ugyan, de
nem arathatsz velük becsülést és még ke-
vésbbé lesz hasznod belőlük.*

Lionardo.

*Egyes emberek ízlésének ilyen vagy olyan
megnyilatkozása: magánügy. Egy nép ös-
szességét tekintve, e magánügy jellemző
tünetté válik, mely nem csupán bizonyos
színt ad az illető nemzet kultúrájának, hanem
amely messzeható gazdasági konzekven-
ciákkal is jár.*

Muthesius.